ఈ సంగతీ మూడు దశాబ్దాల నాటిదే! మరీ ఇంత పాతకబుర్లేమిటని విసుక్కోకండి మరి. ఇప్పుడంటే టీ.వీల వాళ్లూ, పేపర్ల వాళ్ళూ చెప్పవలసిన విధంగా. వార్తలు చెప్తే సమయమూ డబ్బు కూడా గిట్టుబాటు కావు కాబట్టి ప్రతి చిన్న విషయాన్నీ కథగా మార్చి దానికో పేరు కూడా పెట్టి ప్రజలు మీదకి వదుల్తున్నారు గానీ అన్నింటినీ కథలన వచ్చునా? ఏ విషయమన్నా కాస్త స్వారస్యం కలిగి వుండి పాతపడ్డాక కదా కథ అయ్యేది! వూరేయకుండా ఊరగాయ అనకూడదు గదా.

అప్పట్లో బొంబాయి నుండి హైదరాబాదు వరకు ఒకటే రైలుండేది. ఇంక ఆంధ్రాలో ఏ వూరె ళ్ళాలన్నా హైదరాబాదొచ్చి ఇంకో రైలు పట్టుకో వాల్సి వచ్చేది. కాకినాడలో చెల్లెలి పెళ్ళికెళ్ళాలని ప్రయాణం పెట్టుకున్నాను. మా పెద్దమనిషి ఎలాగూ ఎక్కడికీరారు కాబట్టి ఆయనకి వండిపె ట్టేందుకుగాను మా అత్తగారు వుండిపోయారు. ఇంక నేనే ధైర్యంగా బయలుదేరాను. 3,2 ఏళ్ళ వయసుగల మా చిరంజీవులిద్దర్ని వెంటపెట్టుకుని. మరి మగవాళ్ళని అటువంటి ధైర్యం చేయమనండి చూద్దాం! వూరికే ఆదేశాలివ్వడం తప్ప వాళ్ళవల్ల ఏ పనీ కాదు. నేనెంత చదువుకున్నా, మంచి వుద్యో గమే చేస్తున్నా, మొగుడు చెప్పినట్లు తు.చ తప్ప కుండా వినక్ఖర్లేదు అని ఎవరూ నేర్పకపోవడం వలన నేను మా ఆయన చెప్పినట్లే వినేదాన్ని, ఎప్పుడూ ఇల్లు ప్రశాంతంగా వుండేది.

మా ఆఫీసువాళ్ళు నేనున్నా లేకపోయినా పనిలో తేడా పడదని తెలిసిన వాళ్ళవడంవల్ల ఎంత సెలవైనా వాడుకోమన్నారు. మా ఆయన మాత్రం వెళ్ళడానికి రెండు, రావడానికి రెండు, అక్కడుండ డానికి రెండు మొత్తం ఆరు రోజుల సెలవు సాంక్షను

చేసారు. ఇదెక్కడిన్యాయం అని నేను గొడవపెడితే 'నువ్వెలాగూ ఏదో కథ చెప్పి ఇంకోరోజు పొడిగిస్తావు కాబట్టి ప్రస్తుతానికిది చాల్లే' అని నా అప్పీలు కొట్టి పారేశారు. ఆడవాళ్ళూ పిల్లలూ వూరెడుతుంటే ఎవరో ఒకరు ఆటోపిల్చుకు రావడం, స్టేషను దాకా వచ్చి రైలెక్కించడం లాంటి ఫ్యూడల్ పద్ధతులు మా ఇంట్లో లేవు కాబట్టి చాలా పనుందని చెప్పి పొద్దున్నే ఈయన ఆఫీసుకెళ్ళి పోయారు. బొంబాయి రైలు మావూరికి అయిదు గంటలకి వస్తుంది. ఇంక మా పిల్లలు గంటకొకటి చొప్పున తినేందుకు వీలుగా అత్తగారు ఓపిగ్గా పాక్ చేసిన రకరకాల తిళ్ళు మూటగట్టుకుని, వెళ్ళేది పెళ్ళికి కదా అని చెప్పి ఆవిడ చేతికున్న గాజులు కూడా నా చేతికి వేసుకుని స్వయంగా ఆటో పిల్చుకుని స్టేషను చేరాను. మా స్టేషన్లో బొంబాయి నుంచి వచ్చే ఆ రైలు పది నిమిషాలు కూడా ఆగదు. కనీసం సామాన్లు చూస్తువుండమని అప్పచెప్పే వయసు కూడా లేదు మా పిల్లలకి... ఒక పోర్టరుని సామాన్లు మోసేందుకు, ఇంకోడ్ని పిల్లల్నెత్తుకునేందుకు పెట్టి వెనకాలే నడుచుకుంటు వచ్చి రైలెక్కాను నాది ఒక్కటే టిక్కెట్టు. మా వాళ్ళిద్దరు టిక్కెట్‌లెస్ ట్రావెలర్సు. దాంతో మా ముగ్గురికీ కలిపి ఒకటే బెర్తు అదృష్టం కొద్దీ నాది లోయరు బెర్తవడంతో స్థిమితంగా కూచుని ఇద్దరు కూలీలకీ డబ్బిచ్చి పంపేశాను. సామాన్లు సర్దుకోవడం పూర్తవకుండానే 'గంటయిపోయింది' 'గంటయిపోయింది' అని మా పిల్ల ఒకటే గోల. 'సరేపద' అని బయల్దేరబోతే ''అదికాదు! బామ్మచెప్పలే! గంటకోటి తినాలని'' అని అంటూ అదీ, ''గంత! గంత'' అంటు సరిగ్గా మాటలు రాని దాని తమ్ముడూ చేతులు చాచుకుని నిలబడ్డారు. ఇదేదో డాక్టరు ప్రిస్కిప్షను లాగా ఇంత ఖచ్చితంగా వాళ్ళకే చెప్పాలాబ్బా అని విసుక్కుంటూ డబ్బాలోంచి చేతి కందిన రెండు పొకెట్లు తీసి వాళ్ళ చేతిలో పెట్టాను. అవి తింటు కిటికీ దగ్గర కూచుని చెట్లు చూసుకోవడం మొదలు పెట్టారు. నా దగ్గిరుంటే పిల్లలు ఎంత ముద్దుగా నేను చెప్పినట్లుగా వింటారో! మరి ఆవిడలా ఎందుకు చెప్తారో రోజంతా అల్లరిచేసారని! నా కయితే అనుమానమే వాళ్ళ బామ్మ వీళ్ళతో ఏదో ఒక అల్లరి చేయిస్తుంటారని!

మా ఎదుటి బెర్తుమీద భార్యాభర్తలు తెలుగు వాళ్లలాగానే వున్నారు. ఆయనకి ఒంట్లో బాగాలేదేమో పూర్తిగా దుప్పటి కప్పుకుని పడుకున్నాడు. ఆవిడ సాంప్రదాయం ప్రకారం ఆయన పాదాల దగ్గర కూచుని ఎవరితో మాట్లాడాలా అని చూస్తోంది. ఆవిడ ఒంటినిండా నగలే! ఎక్కడా రైలు ప్రయాణం చేస్తున్నట్లులేదు. మంచి గుంటూరు జరీ చీర. తల నిండా పూలు. తెలుగు వాళ్ళు లక్ష్మీదేవికి చేసే రూపకల్పనలాగా వుంది. రంగు కూడా నలుపే! మరి అసలు లక్ష్మీదేవి ఏ రంగులో వుంటుందో! నలుపో తెలుపో! లేకపోతే అన్నిరంగుల్లో వుంటుందో! కిటికీ దగ్గర కూచున్న మా అమ్మాయి దాని చేతిలోవున్న జంతికలో విరిగిన ఆఖరి చిన్ని ముక్క వాడిచేతిలో పెడుతూ ''ఇప్పుడొక గంటయిపోయిందిగదా! ఇంకో డెబ్బై గంటలయితే అమ్మమ్మా వాళ్ళ వూరొచ్చేస్తుంది మళ్ళీ ఇంకో నూటాడెబ్బై గంటలయిపోయాక మనం బామ్మ దగ్గరకెళ్ళిపోతాం'' అని తమ్ముడికి ధైర్యం చెప్తోంది! బామ్మ అన్నమాట వినబడగానే వాడు నా మీదకి దూకి 'బామ్మ' అని నాకార్డరేశాడు. సరే అనగానే వెళ్ళిపోయి వాళ్ళ అక్క దగ్గర కూచుని దాని మార్గదర్శనం కోసం ఎదురు చూడసాగాడు.

'తమరు బామ్మార్లాండీ?'' అనడిగిందావిడ. 'అవునూ' అన్నాను. కాస్త గర్వంగా! ఆరోజుల్లో బ్రాహ్మలమని చెప్పుకునేందుకు మరీ ఇప్పట్లా సిగ్గుపడేవాళ్ళం కాదు. ఎదుటి వాళ్ళు కూడా నచ్చితే మనని గౌరవించేవారు. లేకపోతే మాట్లాడక ఉరుకునేవారు. అంతేగానీ ఒకరంటే ఒకరికి ద్వేషం కానీ, అసూయగానీ వుండేవి కాదు. అది ఒక విషయమే అయేది కాదు.

'అమ్మా! చెట్లు పరిగెడుతున్నాయి'' అంది

మాపాప. కాదమ్మా! చెట్లు కదలవు! మనమే పరిగెడుతున్నాం!'' అన్నా, మావాడు వెంటనే కాళ్ళు నా వళ్ళో పెట్టి 'నెప్పుతున్నాయ్' అని కళ్ళు చికిలించాడు. ఆడుకుంటు ఆడుకుంటు మధ్యలోవచ్చి కాళ్ళు పట్టించుకుని వెళ్ళడం వాడికిష్టం. మా అత్తగారు వాడికా అలవాటు చేశారు. మగ బిడ్డట పాపం! రైలెక్కాక కాలం పరిగెడుతూ వుంటుంది. దాంతో బాటు రైలూ పరిగెడుతూ వుంటుంది. కదలకపోయినా మన శరీరమూ పరిగెడుతూనే వుంటుంది గాబట్టి తెలియకుండానే అలసిపోయి బోలెడు ఆకలీ నిద్రాముంచుకొస్తాయి. పగలంతా పని చేసి చేసి వున్నానేమో నాక్కూడా నిద్ర ముంచుకురాసాగింది. కానీ సాయంత్రం వేళ నిద్ర దరిద్రానికి దారి తీస్తుందని మా అమ్మ పదే పదే నూరిపోసినందువల్ల ఆ నిద్ర నుండి తప్పించుకోడానికన్నట్లు ఒక జంతిక తీసి తినబోయి సగం విరిచి ఎదుటి బెర్తావిడ చేతిలో పెట్టాను. మొహమాటపడుతూ వద్దంటూనే తీసుకుంది. నోట్లో పెట్టుకుని నవలబోతే దంతాలకీ శ్రవణేంద్రియాలకీ కూడా పరీక్ష పెట్టసాగాయి.

''కొన్నారాండీ! లేకపోతే మీరే చేసారా?'' అనడిగిందావిడ.

''మా అత్తగారు చేసారు ఏం బాగులేవా?'' అని అడిగాను.

''బాగుండాయండి! కాని కొంత వరిపిండి తగ్గించి పెసరపిండి కలిపుంటే ఎన్నలాగుండేయండి'' అని ఒక టెక్నికల్ ఎడ్వైజు పారేసిందావిడ. ఆవిడ మాటలు వినగానే ముసుగులో ప్రాణి ఒక్క రవ్వ మసిలి ''ఏమో! మీకన్నీ మీయమ్మగారింట్లో మల్లె చేయించకపోతే నచ్చవుగామాల'' అన్నాడు. ''ఇప్పుడాళ్ళ వూసెందుగానీ ముందు నువ్వెలెగవయ్యా బాబు! ఎంతసేపా నిద్ర! సంజేళ పండుకుంటే లక్ష్మీదేవి పారిపోద్ది'' అని ఆయన్ని హెచ్చరించింది.

''ఇది ఇల్లు కాదు కదే! అయినా నువ్వుండావుగా పట్టుకోడానికి!'' అని అన్నాడు గానీ వెంటనే లేచికూచున్నాడు. ఎంతైనా లక్ష్మీదేవంటే మాటలు కాదుకదా! ఆవిడ వున్నప్పుడూ లేనప్పుడూ కూడా అందర్నీ భయపెడుతూనే వుంటుంది. భార్యకున్నన్ని నగలులేవుగానీ ఆయన ఒంటి మీద కూడా బాగానేవున్నాయి. మెడలో రెండు పెద్దగొలుసులు, చేతికి మురుగులు, బంగారం వాచీ, రకరకాల రాళ్లలో నాలుగు వుంగరాలు! చామన ఛాయ మనిషి! వయస్సు ఏభై పై మాటే! సిల్కులాల్చీ అంతోయింతో వున్న వాళ్లేనని తెలుసుకోడానికి పెద్ద శ్రమపడక్కర్లేదు. మొఖాలు కూడా తేటగానే వున్నాయి. భగవంతుడు మరీ భయంకరమైన పరీక్షలేవీ పెట్టినట్టులేడు. ఆయన మాత్రం అందరిజోలికీ ఎందుకు వస్తాడు? ఈ భూలోకవాసులు కొంత మినిమమ్ స్టాండర్డుకి రీచయి పేపర్లలో పేరుపడడం మొదలయ్యాక అప్పుడు పరీక్షిస్తాడు. హరిశ్చంద్రుడి సత్యనిష్ఠనీ, రాముడి పితృభక్తినీ, ధర్మరాజు ధర్మనిరతినీ, కర్ణుడి దానగుణాన్ని, మినిస్టర్ల

వాగ్దానాలనీ, దేనికయినా సమయం కనీసార్హత ముఖ్యం. మనిషి తన స్వశక్తి మీద పైకొచ్చాననుకున్నప్పుడు పైవాడు ప్రతాపం చూపిస్తాడు. పరీక్షలు పెడతాడు. గెలిచినవారు చరిత్రకెక్కుతారు. నిలబడలేని వాళ్ళు సాదా సీదా జనంలో కలసిపోతారు.

చూస్తూ వుండగానే చీకటిపడిపోయింది. మా అత్తగారు సద్ది ఇచ్చిన టిఫిను బాక్సులు రెండూ ఇద్దరికీ ఇవ్వగానే బంగారాల్లాగా తినేసారు. అది చూసి ఎదుటావిడకి ముచ్చటేసింది!'' ఎంత బుద్ధి గున్నారమ్మా! ఎంతయినా మీ పెంపకాలే వేరు. చదుకున్నోళ్ళుగదా! మా మనవడికి అన్నం పెట్టాలంటే వాణ్ని చంకనేసుకుని పదిసార్లు డాబా ఎక్కి దిగాలి'' అంది.

నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది ''అప్పుడే మనవలున్నారా మీకు?'' అని అడిగాను. ''ఒకరు కాదు ఇద్దరు కాదు ఏడుగురు మనవలున్నారు. అందరిలోకీ పెద్దవాడు టెన్తులోకి వచ్చాడు'' అని గర్వంగా చెప్పిందావిడ. ''మీకు మల్లే వుద్యోగాలు వెతుక్కోనక్కర్లేదు కదండీ! నాకు పద్నాలుగేళ్ళకే పెళ్ళయింది. ముప్ఫై అయిదేళ్ళకే మనవణ్నెత్తాను'' అని వివరించింది.

''మీది బట్టల దుకాణమా?'' అని అడిగాను. ''కాదండి! మా తాతలకాణ్నించీ మాది మిఠాయి వ్యాపారమే! బందరు మిఠాయి అని అంటారు చూడండి. అది మొట్టమొదటిసారి మా పెదమామగారి తాతగారు చేశారటండి. తెల్లదొరలు కొనుక్కుని దొరసానులుతో వాళ్ళదేశాలకి కూడా పంపేవారటండి! అని చాలా అతిశయంగా చెప్పింది.

''ఎప్పటి సంగతో ఎందుకే! మొన్న మనం పది వీశల లడ్డు పట్టుకెడితే బొంబాయి వాళ్ళు క్షణాల్లో వూదేయలేదూ! అన్ని లడ్డులు చేస్తారుగానీ మన తొక్కుడులడ్డులు చేయమను చూద్దాం. వాళ్ళ హల్వాలేవీ మన బందరు హల్వాకాలిగోటికి కూడా పోలవు'' అని మాట కలిపాడు. కానీ వెంటనే మళ్ళీ దిగులు పడ్డవాడిలా అయిపోయి కిటికీలోంచి బయటకు చూస్తూ ముభావంగా అయిపోయాడు.

''బందర్లో మొత్తం మాకు మూడు దుకాణాలుండాయండి. మా పెద్దలకాణ్నించి వచ్చింది కోనేరు సెంటర్లో వుందండి. రెండోది రామాయంపేటలో ఇరవై ఏళ్ళ క్రితమే పెట్టామండి! ఇగో మొన్నీ మజ్జెనే పెడనసెంటర్లో మూడోది పెట్టామండి''

''మూడు దుకాణాలూ ఈయనొక్కరే చూసుకుంటారా? మరి మీరు ఇన్నిరోజులు లేకపోతే ఇబ్బంది కాదూ?'' అని అడిగాను.

''ఇబ్బందెందుకండీ? నాకు ముగ్గురు కొడుకులున్నారు కదా! రెండోవాడికీ, మూడో వాడికీ చెరికొకటీ ఇచ్చేసామండి లాభం నష్టం అన్నీ వాళ్ళకే! పెద్దది మాత్రం ఈయన చూసుకుంటారండి. ఏనాటి నుంచో పని చేస్తున్న పంతులుగార్లున్నారండి. పైసా తేడా రానీయరండి పాపం! ఆళ్ళమీద భరవసాతోనే మేం ఇట్టా బయలుదేరాం! మే పుట్టి బుద్ధెరిగాక బందరొదిలి ఇంతదూరం రావడం ఇదే మొదటిసారి'' అంది.

''మరి బొంబాయిలో మీ అమ్మాయివాళ్ళున్నారా?''

''నాకాడపిల్లల్లేరండి. ముగ్గురూ మగమారాజులే! బొంబాయిలో వున్నది మా పెద్దాయనండి స్కూల్లో బామ్మర్లతో పోటీ పడి చదివేవోడండి. ఆ తెలివి చూసి మురిసిపోయి ఇంకా ఇంకా చదివించాలని బోలెడు కర్చుపెట్టి బొంబాయి కూడా పంపిచ్చి చదివిచ్చామండి. ఆయనా చదువులన్నీ చదివి ఇంక చస్తే మనూళ్ళో వ్యాపారానికి రానని చెప్పి ఇక్కడే వుండి పోయాడండి. ఆడ వ్యాపారానికి రాకుండా ఇంకోరికాడ కొలువు చేస్తున్నాడని ఇగో పదిహేనేళ్ళయినా మా ఆయనకి కోపం పోలేదండి. ఆడి దెబ్బతో హడలెత్తిపోయి చిన్నాళ్ళిద్దర్నీ స్కూలు ఫైనలు కాంగానే దుకాణాల్లో పెట్టేశామండి'' అని చెప్పి మొగుడుకేసి తిరిగి ''ఇదిగో! ఎంతసేపు చూత్తావా కిటికీలోంకి! చీకట్లో ఏం కనిపిస్తాంది నీకు? అంత పెద్ద వూళ్ళో అంత పెద్దమేడలో నా కొడుకు దర్జాగా బతకతా వుంటే దుకాణం మీద కూకుని ఎవడొత్తాడా అని ఎదురు చూడట్లేదని కోపం ఒకటి నీకు!''

''ఛ! వాగమాకె! వాడూసు కాదన్నాను!'' అని బదులిచ్చాడు గానీ తల తిప్పలేదు. మరి ఇంకేంటంట! అక్కడున్నాన్నాళ్ళూ సంబరంగానే వుండావుగా! బయల్దేరే టయానికేమొచ్చింది? మళ్ళీ వాణ్నేమన్నా అన్నావా?'' అని ఆరా తీసింది.

''వాడి మీద కోపం కాదన్నానా! మనిళ్ళల్లో ఎంత పనికిమాలినవోడయినా ఇంకోడికాడ కొలువు చేస్తాడా? బొంబాయి కాలేజికి పంపిచ్చి ఇంత చదివిచ్చాం కదా! అంత తెలివి మాలిన వాడెట్టా అయ్యాడా అన్నదే నా బాధ'' అని కొంత గోడు వెళ్ళబోసుకున్నాడు.

''ఏ తెలివీ లేని వాడయితేనే పిల్చి అంత జీతమిస్తున్నారంటావా?''

''ఇంకోసారి జీతమన్నావంటే చంపేస్తా!'' అని కళ్ళెర్ర చేసాడు.

''ఎంటో! నీతోనాకు మాటలెందుకు! నీకోపికున్నంత బాధపడుకో'' అన్చెప్పి నాతో కబుర్లలో పడింది. పెద్దకోడలు పిల్ల మంచిదేగాని ఫాషన్లెక్కువట. ఒక్క నల్లపూసల గొలుసు జత గాజులు తప్ప ఏ నగలు వేసుకోదుట. ఆ అమ్మాయి బందరొచ్చినా అలాగే వుండడంతో వాళ్ళ అబ్బాయికి బొంబాయిలో చాలా పెద్ద వుద్యోగం అని చెప్పినా వాళ్ళ వాళ్ళెవరూ నమ్మడం లేదుట. ఎవరు చూస్తున్నా మొహమాటపడకుండా మగడివెనక స్కూటరెక్కి వెడుతుందిట. ఇవన్నీ చెప్పి చెప్పి 'ఇంక నేనాకలికాగలేనండి' అంటూ కారియర్లు తీసింది. అన్నీ సర్దుతూ ''మా ఇళ్ళల్లోవి తింటారాండీ'' అనడిగింది. ''ఎందుకు తినరే! పగలంతా తడిబట్టలతో తిరిగే చైనులుగారి మేనత్త సంజేళప్పుడు మనవణ్ని పంపి మెత్తటి వుల్లిపాయ పకోడీలు తెప్పించుకోదూ!'' అన్నాడు

''ఛ వూరుకో! పెద్దోళ్ళనంటే కళ్ళుపోతాయ్!''

''ఆవిడ తింటే పోవుగానీ నేనంటే పోతయ్యా! నువ్వు ముందు అమ్మాయిగార్కి పెట్టు'' అన్నాడు. నాక్కూడా కొంచెం పులిహోర వడలు పెట్టి ఇచ్చారు. అందరివీ కలిపి భోజనాలు కానిచ్చాం. ఆవిడ చెయ్యి కడుక్కోడానికి వెళ్ళినపుడు ''ఆవిడగారు మీతో తను ఆకలి కాగలేనన్నది కదండీ! ఇప్పుడు చూడండి'' అన్నాడు. ఆవిడ వస్తునే ఆయన్ని కిటికీ వైపున జరగమని ఒక్క కసురు కసిరి ఆయన వళ్ళో దిండుపడేసి దాని మీద తలపెట్టుకుని ఒకే ఒక నిమిషంలో నిద్రపోయింది. 'నే చెప్పానాండీ!''అని ఆయన నవ్వాడు. నేను కూడా కిటికీ పక్కన సర్దుకు కూచుని పిల్లల్ని బెర్తుమీద చెరోవైపు

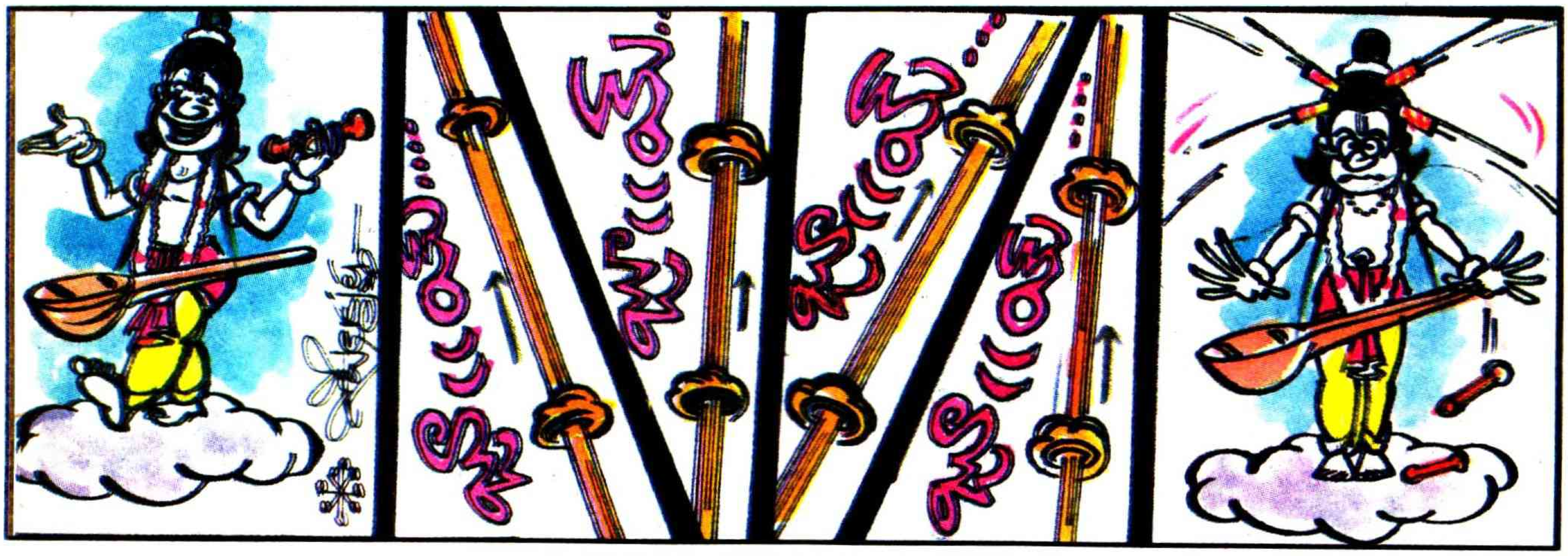

తలపెట్టి పడుకోపెట్టాను. నిద్దరపోవల్సిన వాళ్ళు నిద్దర్లుపోయారు కాబట్టి మిగిలిన మేం ఇద్దరం కబుర్లల్లో పడ్డాం.

''అమ్మాయిగారూ! పిల్లల నాన్నగారేం చేస్తారండీ?'' అని మొదలు పెట్టాడు.

''చాలా పెద్ద లాబ్‌లో ఒక చిన్న వుద్యోగం'' అన్నాను.

''మరి మీరు ఏదన్నా స్కూల్లో టీచరాండీ'' అనడిగాడు. అబ్బే! నేనూ అక్కడే! ఇంకో చిన్న వుద్యోగం. పిల్లలు మా అత్తగారి పెంపకం'' అన్నా ''చూస్తానే తెలుస్తోందండి. బొంబాయిలో మా మనవడున్నాడా! ఆడికంతా వాళ్ళ అమ్మేనండి. మనమేం చెప్పినా ఆవిడకి కోపం వచ్చి ఆడ్ని బాదేస్తాదండి. ఇంకొన్నాళ్ళుందాయనుకున్నాంగానీ చాతకాలేదండి'' అన్నాడు.

''బొంబాయిలో మీ అబ్బాయి ఏ పనిచేస్తున్నారు?'' అనడిగా

''మా ఆవిడ చెప్పింది కదండీ! మీకు మల్లేనే ఆడికీ ఏదో పెద్ద కంపెనీలో ఇంజనీరుద్యోగమంట. ఎంతుద్యోగమయితే మాత్రం ఏం సుకమండి! వాళ్ళ ఇల్లంతా కలిపి మా ఇంటి నడవంత కూడా వుండదు. నలుగురం వెళ్ళామంటే వంటగదిలో కూడా పడుకోవాల్సిందే! నాలుగంతస్తులు ఎక్కాలదిగాల! పాలసీసాలు పేపర్లు అన్నీ బుట్టకిందకీ పైకి లాక్కోవాలండి! వాడు ఏడుగంటలకి వెళ్ళినవాడు మళ్ళీ రాత్రి తొమ్మిదింటికి ఇంటికి రావడం. అన్ని పనులూ కోడలే. ఎవరకీ సుఖం లేదు''. అని నిట్టూర్చాడు.

''ఏమో మీరలా అనుకుంటున్నారు! వాళ్ళకి లాగే బాగుందేమో! స్వతంత్రం వున్న చోటే స్వర్గలోకం అంటారు కదా! ఎక్కడుంటే అక్కడే బాగుందనిపించడం మనిషి సహజస్వభావం. కొద్దిమంది మాత్రమే కొత్తదారి పడతారు'' అన్నా.

''అదేనండి! వీడలాంటివాడే! మీలాటి వాళ్ళ కంటే వుద్యోగాలు తప్పవండి జీతాల మీద బతకాలి. మాకలా కాదు కదండీ! అసలు వుద్యోగం చేసేవాడంటే పిల్లనివ్వరండి మాలో. కాకపోతే మా అదృష్టంకొద్దీ వీడికి డిగ్రీలో వుండగానే బచ్చు వాళ్ళమ్మాయి నిచ్చారు కాబట్టి సరిపోయిందండి. చదువుకుంటే వ్యాపారం చేయకూడదని రూలుందాండీ! ఎంత పెద్ద వుద్యోగామయినా జీతగాడికిందే లెఖ్ఖ కదండీ'' అన్నాడు

''ఇట్టావాగే వాడిని కాబట్టే కోడలు నీతో మాట్లాడేదికాదు'' అని ఆవిడ నిద్దట్లో గొణిగింది.

అప్పటికి రాత్రిపదవడంతో మధ్య బెర్తులు వాల్చడానికి అందరూ లేవాల్సివచ్చింది. దుప్పట్లనీ పరుచుకుని అందరూ నిద్రకుపక్రమించారు. నేను కూడా ఏదో కాస్త జాగా చేసుకుని పడుకునే ప్రయత్నం చేసాను. కాని అంత అస్తవ్యస్తంగా పడుకుంటే నాకెప్పుడు నిద్దర పట్టాలి! వుద్యోగం చేయడమంటే ఇంత హీనంగా భావించేవాళ్ళుంటారు? అసలింతకీ ఏమిటీయన బాధ! కొడుకు దూరంగా వున్నాడనా? వుద్యోగం చేస్తున్నాడనా? వ్యాపారం చేయట్లేదనా? ఆ అబ్బాయి స్వయంకృషితో సాధించిన వేవీ ఈయనకీ ఆనట్లేదా? ఈయనని చూస్తుంటే విషయం ఇంకా ఏదో వున్నట్లనిపిస్తోంది! అలా అలా ఆలోచిస్తూ ఎప్పటికో నిద్దట్లోకి జారుకున్నాను. తెల్లవారేటప్పటికి హైదరాబాదులో దిగిపోతాం కదా అని ఎంతో ధైర్యంగా వున్నాను. అన్నీ మనం అనుకున్నట్లు జరిగితే లేనిదేం వుంది! మేం మంచినిద్దట్లో వున్నపుడు రైలు కూడా పట్టాలమీద నాలుగ్గంటలు నిలబడే నిద్దరచేసిందట. తెల్లవారేటప్పటికి హైదరాబాదులో వుండవలసిన వాళ్ళం షోలాపూరు స్టేషన్లో ఆగివున్నాం.

పెద్దస్టేషన్లో రైలాగడం చూసి ఆయన గబగబా దిగివెళ్ళి బోలెడు ఇడ్లీ పొట్లాలు తీసుకువచ్చాడు. వద్దండీ అంటున్నా వినకుండా మా పిల్లలిద్దరికీ చెరో పొట్లం ఇచ్చాడు. వాళ్ళకిడ్లీలు సయించవని నేనిచ్చిన స్టేట్‌మెంటు పచ్చిఅబద్ధమని నిరూపిస్తూ

ఇద్దరూ తినేసారు. ఆ తరువాత ఏన్నో ఏళ్ళు పొట్లం లోంచి ఇడ్లీ తింటే ఎంత బాగుంటుందో చెప్పుకునే వారు. ఇంకా అయిదుగంటల ప్రయాణం ముందుందని గ్రహించడంతో ఎక్కువ బెట్టు చేయ కుండా నేను కూడా ఫలహారం కానిచ్చాను...పై బెర్తాయన మరి ఎక్కడ దిగిపోయాడో అది ఖాళీగా వుండడంతో, ఇడ్లీల ఫలహారం అయ్యాక మా ఇద్దరి సహకారంతో ఆవిడ పై బెర్తు ఎక్కి దుప్పటి కప్పు కుని హాయిగా సెటిలయిపోయింది. నేనూ ఆయనా మళ్ళీ కబుర్లల్లో పడ్డాం.

''ఎప్పట్నించో అడుగుదామనుకున్నాగాని మీరేం అనుకుంటారోనని సంశయించానండి. ఆడ పిల్లల కింతింత చదువులు చెప్పిస్తే పెళ్ళిళ్ళు చేయడం కష్టమవదాండీ! మీ పుట్టింటారు బాగా కలిగినోళ్ళాండీ?'' అనడిగాడు.

నాకయితే నవ్వొచ్చింది. ''చదువుకుంటే పెళ్ళిచే యడం తేలికవుతుందని మావాళ్ళనుకుంటారండి. మా అమ్మ వాళ్ళు చాలా సామన్యులు. చదువుకోగ లగడం నా అదృష్టం. నిన్న రాత్రి మీరు వుద్యోగాలు చేసే వాళ్ళంటే ఎంతో తేలికగా మాట్లాడారు. మీవి వ్యాపార కుటుంబాలు కాబట్టి వుద్యోగస్థుడంటే పిల్లనివ్వరు. అలాగే మా ఇళ్ళల్లో లక్షల్లో వ్యాపారం చేస్తున్నాడన్నా ఎవ్వరూ పట్టించుకోరు, అలాంటి వాళ్ళని అమ్మాయి నిచ్చి గొంతుకోయలేం అంటారు! డబ్బు అనేది ఎప్పటికయినా పోతుం దనీ మా వాళ్ళందరికీ గట్టిక నమ్మకం! అదే ఏ బ్యాంకులో గుమస్తా అన్నా, రైల్లో గార్డన్నా, స్కూల్లో టీచరన్నా ఎగిరి గంతేసి అప్పుచేసి అయి నాసరే కట్నాలిచ్చి పెళ్ళిచేస్తారు.'' నా మాటలు విని ఆయన గట్టిగా నవ్వాడు. మీరు చదువులకంత గౌరవమిస్తారు కాబట్టే ఆడపిల్లల్ని కూడా దూరాలు పంపిచ్చి చదివిస్తారండి. మా అబ్బాయి పై చదువు లకని బొంబాయి వెడతానని పట్టుపట్టడం మాకె వ్వరికీ సుతరాం ఇష్టం లేకపోయింది. చివరికి మా వియ్యంకుడు గారే వచ్చి కాలేజీలో చేర్పించి వచ్చాడు. ఆ తర్వాత వాడెన్నిసార్లు మమ్మల్ని రమ్మని బతిమిలాడినా 'ఏం వుంటుందిలే అక్కడ' అని ఇల్లు కదలలేదు.'' అని చెప్పుకొచ్చాడు.

''పోనీ! ఇప్పటి కయినా వెళ్ళారు కదా! మరి బొంబాయిలో ఏ విశేషము కనిపించలేదా?'' అనడి గాను.

''అదే! అదే! బొంబాయి నగరంలో నచ్చకపో డానికేం వుంటుందండి. అంతా లక్ష్మీనిలయం. ఎవడి శక్తిని బట్టివాడు సంపాదించుకోడమే! మేం సామాన్లన్నీ సర్దుకోడం అయ్యాక మావాడు 'నాన్నా బాబాయిలకీ తమ్ముళ్ళకీ బొంబాయి స్వీట్లు రుచి చూపిద్దువుగాని. ఇక్కడికి దగ్గర్లో మంచి దుకాణం వుంది. మనిద్దరం వెడదాం' అని నన్ను స్కూటరె క్కించుకుని తీసికెళ్ళాడు. తీరాచూస్తే అది ఒక పెద్ద సినిమాహాలంతవుంది. అక్కడ సోఫాలో నన్నుకూ చోమని వాడు కౌంటరు దగ్గరకెళ్ళాడండి. ఒకటే జనం. అందరు క్యూలో నిలబడి వారివారి వంతు వచ్చాక కావల్సినవి కౌంటర్లో ఆర్డర్చి చీటీ తీసుకుని వచ్చి నాపక్కన కూచుంటున్నారు. చీటీ నంబరు పిలవగానే వెళ్ళి డబ్బుకట్టి వాళ్ళ సరుకు తీసుకుపో తున్నారు. వంద రూపాయలకు తక్కువ సరకు ఎవడూ కొనట్లేదు. ఎంతమంది జనమో! ఎన్ని రకాల స్వీట్లో! మనూళ్ళలో దీపావళి పండక్కూడా అంత బేరాలుండవు. అసలు మామూలు రోజుల్లో నయితే బంగారం లాంటి మిఠాయిలు చేసినా కొనే వాడుండడు. అరకిలో ఉల్లిపకోడీలు నాలుగు బెల్లం జిలేబీలు కొంటే గొప్ప! మరి దుకాణమన్నాక నాలు గురకాలు చేసి వుంచాలి కదా! మూడు రోజులు కౌంటర్లో వుంచి మిగిలిన వన్నీ అద్దాలబళ్ళకేసేస్తా మండి. నిలవ సరుకంటే పేరు పోద్ది'' అన్నాడు.

''రోజుకి వందల కోట్లలో వ్యాపారం జరిగే బొంబాయి మహా నగరానికీ, ఒక పక్కన వొదిగి వున్న మన బందరుకీ సాపత్యమెక్కడ? బందర్లో ఎవడన్నారుచులు కోరేవాడున్నా కొనే స్థోమత వుండాలి కదా! బొంబాయిలో ఎవరికీ డబ్బు లక్ష్యా లుండవు. కష్టపడి పనిచేయడం హాయిగా అనుభ వించడం. రేపెలాగన్న చింతుండదు ఎవరికీ. ఆ రూపాయి పుడుతుందనే కదా ఎక్కడెక్కడి వాళ్ళో వచ్చి ఇక్కడ చేరేదీ! కానీ ఈ మహానగరంలో వ్యాపారం చేయడం కూడా అందరి వల్లే అయే పని కాదు. పెట్టుబడే లక్షల్లో వుంటుంది. స్థలం దొర కాలంటే సాధ్యంకాదు. ఇంకా ఏయేం సమస్యలుం టాయో ఎవరికి తెలుసు! పైకి అన్నీ బాగానే వుంటాయి. దిగితే కదా లోతు తెలిసేది'' అన్నాను.

ఎలాగా అన్నది పక్కనపెట్టండి. అసలిలాటి ప్రపంచం ఓటుందనయినా తెలియాలి కదా! ఇన్ని అవకాశాలున్నాయని తెలిస్తే నలుగుర్ని కలుపుకున యినా ఏదో ఒకటి చేసే వాడ్ని. వయసులో వుండగా నాలుగు విషయాలు తెలియకపోవడం వల్ల పెద్ద పొరబాటు జరిగిపోయింది. నేనేదో పెద్ద తెలివైన వాడినని మా బంధువులందరికీ నమ్మకం గానీ ఏం లాభం. బావిలో కప్పలాంటి బతుకైందని ఇప్పుడు తెలుసుకున్నాను. మా అబ్బాయి పిల్చిన పుడు ఒకసారి కాకపోతే ఒకసారన్నా వచ్చివుంటే ఎంతబాగుండేది! అవకాశం వదులుకునేవాడ్నా! పోనీ మా వాడన్నా ఇక్కడిలాగుంటారు అని ఒక్క ముక్క చెప్పచ్చుకదా! అయినా నా తెలివితక్కువ గానీ వాడికే ఈ ఆలోచనుంటే లేనిదేవుంది!'' అని చాలా బాధపడ్డాడు.

ఏది పోయినా సంపాయించుకోవచ్చు గానీ పోయిన కాలాన్ని వెనక్కితేలేం కదా! అందుకేనేమో పూర్వం విద్యాభ్యాసం కాగానే దేశాటనం చేయమ నేవారు. కాసేపు ఏమీ మాట్లాడలేక పోయాను. కానీ ఆయన బాధ అంతా తెలిశాక ఏదైనా మంచి సలహా ఇవ్వాలి కదా!'' అని ధైర్యం చేప్పబో యాను.

''చూద్దాం. వాళ్ళకా కోరిక పట్టుదల వుండాలి కదా! వాళ్ళ భార్యలు వప్పుకోవాలి. ఇవన్నీ జరిగే పనులేనా!'' అని ఆలోచనలో పడ్డాడు.

పైనుండి ఆయన ఇల్లాలిగారి గొంతు వినిపిం చింది. కిందకి దిగుదామా అని చూస్తున్నట్లుంది. ''ఏమయ్యా! నీకా పెద్ద దుకాణం చూసి మతి భ్రమించిందా? నాకూ అట్టానే అయిందిలే''

''నీ దుంపతెగ! నీకేమయిందే!''

''ఆఁ.... ఏం లేదులే! చిన్నపుడే తొందరపడి నిన్ను కట్టుకోకుండా, ఇక్కడెవరన్నా పెద్ద సేఠ్‌ని కట్టుకునుంటే ఇంకెంత వైభోగాలుండేయోనని''

''చంపేస్తానోసేయ్! నీ నోరు మహా లెగుస్తోంది! కిందకు దిగు నీ పని చెప్తా'' అని చెయ్యందించాడు.

ఇద్దరూ గట్టిగా నవ్వుకున్నారు.

★